

# OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“



## Waarin we één moeten zijn

„Zovelen wij dan volmaakt zijn, laten wij aldus gezind zijn. En indien gij op enig punt anders gezind zijt, God zal u ook dat openbaren; maar hetgeen wij bereikt hebben, in dat spoor dan ook verder!“

Fil. 3 : 15, 16.

We zijn geneigd de toestand van de Kerk in de dagen der apostelen al te mooi voor te stellen. Over het algemeen heerst de gedachte onder ons, dat toen alle broeders en zusters het te allen tijde en in alle opzichten eens waren. Allen hadden, zo denken we, een klaar en duidelijk inzicht in het Woord des HEREN. Allen waren bezielde door één gedachte en beheerst door één zucht, namelijk om de HERE te behagen. Er waren vanzelfsprekend helemaal geen verschillen of wrijvingen. En we slaken allicht de verzuchting, dat het in onze dagen ook zo mocht wezen.

Maar de Schrift tekent ons de toestand van de Kerk niet zo rooskleurig. Paulus en Barnabas waren het op zekere dag zó oneens over de vraag, wie ze zouden meenemen op hun tweede zendingsreis, dat er tussen hen een verbittering ontstond en dat ze elk huns weegs gingen. Ik stel me voor, dat ze met rode hoofden tegenover elkaar gestaan hebben en dat ze bij het weggaan de deur met een klap dichtgesmeten hebben. Hand. 15 : 39.

Volgens Gal. 2 : 11 heeft Paulus z'n medeapostel Petrus openlijk wederstaan, omdat deze te bestraffen was wegens zijn houding met betrekking tot de tafelgemeenschap van joden- en heidenchristenen.

De Kerk bestond in de tijd der apostelen uit mensen van gelijke bewegingen als wij, vol van gebreken en zwakheden. Veler inzicht in de Schrift was gebrekkig en niet allen waren volijverig om naar uitwijzen van het Evangelie te leven. Er waren „sterken“ en „zwakken“, er waren vooraanlopers en achteraanlopers. Er waren christenen uit de Joden, die niet zomaar de oude zuurdesem van het leven uit de wet kwijt waren. En er waren christenen uit de heidenen, die de oude heidense plunje niet zomaar konden uittrekken. Paulus heeft voortdurend moeten strijden tegen allerlei misstanden in de Kerk van Jezus Christus. Zoals ook blijkt uit bovenstaande tekst.

\*\*\*

„Zovelen wij dan volmaakt zijn, laten wij aldus gezind zijn“. Dat woord „volmaakt“ klinkt ons wat vreemd in de oren. Zijn er dan volmaakte christenen? Is er wel iemand op wie niets is aan te merken? Zijn er wel christenen op aarde, die zó trouw de wil des HEREN doen als de engelen in de hemel? Het antwoord op deze vragen moet vanzelfsprekend ontkennend luiden. We moeten het woord „volmaakt“ dan ook maar tussen aanhalingstekens zetten, zoals een bekende vertaling doet. Een ander vertaalt met „volwassen“. Dat komt dicht bij de bedoeling van Paulus. Hij bedoelt niet te zeggen: Wij hebben het einddoel al bereikt. Daar jaagt hij immers naar, zoals hij in vs. 12 zegt. Maar hij wil zeggen, dat allen die oprecht in de Here Jezus geloven, een mijlpaal hebben bereikt. Een vast punt of keerpunt in hun leven, vanwaar zij verder moeten uitgaan. Ze hebben leren afzien van eigen gerechtigheid

en hun zaligheid in Jezus Christus gevonden. Ze hebben het heidense leven de rug toegekeerd en zijn nu burgers van het koninkrijk der hemelen. Ze hebben rust gevonden in Christus en in Hem zijn ze nu „volmaakt“. In Hem hebben ze nu alles wat tot hun zaligheid nodig is. We zouden dat volmaakt zijn kunnen samenvatten in het woord van I Cor. 1 : 30 : „Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing“.

Allen nu voor wie Christus het leven is, voor wie Christus alles is, moeten „aldus gezind“ zijn. Namelijk zoals Paulus in het voorafgaande gedeelte beschreven heeft. Ze moeten hetzelfde begeren, nastreven, najagen. Ze moeten dezelfde ambitie hebben zouden we kunnen zeggen. Ze moeten daarin eensgezind zijn, dat ze hetzelfde begeren als Paulus.

In vs. 10 heeft de apostel gezegd, dat één doel zijn leven beheerst, namelijk Christus te kennen en de kracht van Zijn opstanding, om zo te komen tot opstanding in een nieuw leven. In vs. 14 sprak hij van het jagen naar dat ene doel om de prijs te verkrijgen, die Gods hemelse roeping in Christus Jezus in uitzicht stelt. Diezelfde zucht moet het leven beheersen van allen, die door het geloof in Christus rust hebben gevonden. Ze zijn in Christus rechtvaardig, maar moeten er nu ook naar jagen als rechtvaardigen te leven. Ze zijn in Christus heilig, maar moeten nu ook heilig leven. Ze zijn in Christus gered van de dood en overgezet in het leven. Maar nu moeten ze ook daarmee in overeenstemming wandelen. Ze zijn in Christus volmaakt, maar zullen nu ook de volmaaktheid najagen, opdat ze eens zonder vlek en rimpel bij de HERE zullen zijn.

\*\*\*

„En indien gij op enig punt anders gezind zijt, God zal u ook dat openbaren“. De apostel kent zijn kudde en weet dat er veel aan de schapen mankeert. Niet alles in hun leven komt met dat éne doel overeen. Hun denken en willen en gevoelen en streven is niet in alle opzichten gericht op het kennen van Christus. Jodenchristenen zitten soms nog vast aan het leven uit de wet. Heidenchristenen zijn nog niet altijd los van de afgoderij of van de losse zeden der heidenen. Er zijn nog wel inzichten, overtuigingen en neigingen, die niet in overeenstemming zijn met het kennen van Christus in alle wegen. Moet dat nu zo blijven? Zijn dat wel goede christenen, die nog oude ballast meedragen?

Paulus ontzegt hun de naam Christenen niet. Hij timmert er ook niet vreselijk op los. Maar hij heeft goed vertrouwen, dat God hun gebrek wel aan het licht zal brengen en hun de rechte gezindheid wel zal openbaren. Hij gelooft in God, Die de rechtvaardigen kent in al hun wegen en hun paden wel recht zal maken. Hij zal het hun openbaren, waarmee ze moeten breken en wat ze moeten betrachten. Van dat „openbaren“ geven de Kanttekenars een goede verklaring: „Namelijk doende u mettertijd in kennis toenemen en opwassen, mits dat gij u leerzaam aanstelt en de middelen daartoe naarstig gebruikt. Dit zegt hij niet van heimelijke openbaringen buiten het woord Gods, maar van de gewone openbaringen of bekendmakingen, die Hij doet door de predikatiën zijns woord, vergeselschap met de verlichting Zijns Geestes“.

### UIT DE INHOUD:

Waarin we één moeten zijn	H. J. J.
Vierhonderd duizend (III)	C. V.
Americana (VI)	J. M.
Een in memoriam van vijftienvintig jaar geleden	G. P.
De wijsbegeerte der wetsidee 1926—1930 (Fundamentele vragen XXI)	J. Stw.
De politiek der vreemdelingen (I)	C. S.
Persschouw	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

„Maar hetgeen wij bereikt hebben, in dat spoor dan ook verder!“ Ze moeten zich niet laten verleiden door valse profeten om weer hun gerechtigheid in eigen werken te zoeken of om weer te roemen in het vlees. Ze moeten niet terugkeren tot de heidense dwaasheden en gruwelijkheden. Door het geloof in Christus hebben ze nu een vast uitgangspunt. Daarachter moeten ze niet terugkeren, maar vandaaruit moeten ze verder. Hun burgerschap is niet meer in Jeruzalem, noch in Rome, maar in de hemelen. Als onderdanen van het koninkrijk van Christus moeten ze Hem kennen en de kracht van zijn opstanding om zo in nieuwigheid des levens te wandelen.

\*\*\*

Wij zijn niet uit het jodendom of uit het heidendom tot Christus gekomen. Toch heeft ook voor ons deze tekst nog z'n volle waarde. Eén ambitie moet ons leven beheersen: Christus te kennen. Dat is Hem liefhebben en gehoorzamen en volgen en zo in een nieuw leven wandelen. Daarin moeten we eensgezind zijn. Daar is wel wat, misschien veel, in ons leven dat met dit ene levensdoel overeenkomt. Dat zien we best in het leven van anderen. En anderen zien het wel in het leven van ons. Daar moeten we vanaf en daar moeten we elkaar van afhellen.

Maar daarbij moet onze verwachting van God zijn, Die het ons naar zijn belofte zal openbaren. We moeten niet op elkander omtimmeren. De „sterken“ moeten de „zwakken“ niet verachten en de „zwakken“ moeten op de „sterken“ niet schelden. De hardlopers moeten niet smalen op de nakomers en de nakomers moeten niet schimpen op de hardlopers. Daar is aan beide kanten vaak een gezindheid, die niet klopt met het streven naar de volle kennis van Christus. De „sterken“ hebben soms een gezindheid, die niet die van Christus is. En met de „zwakken“ staat het evenzo. Er worden soms nieuwe, vreemde leringen naar voren gebracht, die met de tijd wel weer verdwijnen. Omdat God aan het licht brengt, dat ze dwaas waren. Er worden ook oude meningen aangehouden, die niet in overeenstemming zijn met de kennis van Christus. We zullen in de Kerk veel van elkander moeten verdragen. En van God mogen we verwachten, dat Hij ons in alle waarheid zal leiden.

Maar in één ding moeten we één zijn: Christus kennen en de kracht van Zijn opstanding om zo te komen tot de opstanding uit de doden. Zijn we daarin één, dan mogen we vertrouwen, dat God ons wel zal duidelijk maken wat met dat éne zich niet verdraagt.

H. J. JAGER.

# VIERHONDERD DUIZEND

## III

Ook deze week willen we nog een paar opmerkingen maken in verband met de huidige politieke situatie in ons land, zoals deze speciaal door de laatste verkiezingen werd belicht.

Ik zou er namelijk met alle nadruk op willen wijzen, dat juist nu bijzonder noodzakelijk is een **positieve politieke boodschap**.

Het is immers zó, dat zij die ten volle willen vasthouden aan het woord Gods en dat van ganser harte als normatief beschouwen ook voor het politieke leven, het dus ook in de concrete politieke situatie willen erkennen als een wegwijzer, een licht, zich veelal nog veel te veel verliezen in het negatieve!

Op alle mogelijke wijzen en ten aanzien van alle mogelijke kwesties horen we betogen en betuigen hoe het **niet** moet.

Geen federalisme.

Geen actieve cultuur politiek.

Geen dirigisme.

Geen verder gaand ingrijpen in de maatschappelijke zorg.

En zo kunnen we voortgaan.

De daden van de overheid worden geacompagneerd door een krachtig spreekkoor dat steeds weer **neen, neen, neen** roept.

Nu denk ik er niet aan daar kwaad van te zeggen.

Ik geloof integendeel, dat het veelal juist, gerechtvaardigd en noodzakelijk is dit „neen” te laten horen. Het is immers een levensvoorwaarde van waarlijk christelijk politieke activiteit om zeer kritisch te staan tegenover wat de overheid doet. Dat is eenvoudig haar roeping. Ook voor hun deel moeten de christenen de kritische stem van het volk laten horen bij de overheid.

Bovendien is deze permanente kritiek noodzakelijk om de christenen geestelijk te scherpen en gescherpt te houden.

Ook ten aanzien van het politieke leven geldt het dat de geesten beproefd moeten worden. En geesten beproeven bestaat niet hierin, dat men een rijtje ketterijen heeft leren kennen uit een boekje om er dan zo af en toe eens een kanonnade van termen tegen te richten, b.v. vanaf de preekstoel.

Neen, dat beproeven der geesten in het **in de dingen van de dag**, in de gebeurtenissen op „allerlei terrein van het leven” **zien**, **werkelijk zien, onderkennen**, welke „geest” daarin openbaar wordt en het leven gaat beheersen. Welnu dat beproeven der geesten is een noodzakelijk onderdeel ook van de christelijk politieke activiteit. En zij mag daarin geen ogenblik verslappen.

Maar zie, bij dat negatieve mag het niet blijven.

Het mag zelfs niet het eerste zijn.

Want vóór alles moet er zijn een door de waarheid der Schriften, een door echt Schriftuurlijke beginselen, beheerste uiteenzetting hoe het **wel** moet in regering en volk.

Het is nu de roeping van een gemeenschap, of van een beweging, een krant, die in de politiek willen meespreken dat ze precies zeggen hoe ze **positief** de verschillende politieke problemen willen oplossen. Om het zo duidelijk mogelijk te zeggen: wat ze zouden gedaan willen hebben als hun mannen tot regeren geroepen zouden worden.

Het is nodig, dat b.v. duidelijk wordt uiteengezet hoe de buitenlandse politiek van de staat der Nederlanden moet zijn in de bedreigde westeuropese wereld. Hoe positief door de overheid moet worden gehandeld t.a.v. het economische leven. Hoe de regering moet staan tegenover de velerlei nood en zorg onzer dagen. Welke politiek moet worden gevoerd ten opzichte van leger, vloot, onderwijs, belasting enz. enz.

Als men dat **niet** doet, verbeurt men in feite het recht om **politieke** partij te zijn, om **politieke** actie te voeren.

### GEEN BINDING AAN DE MENS

*De herders der gemeente worden herinnerd aan hun plicht, dat zij niet moeten zoeken hun discipelen aan hun personen te verbinden en als te boeien, maar hen naar Christus te verwijzen, die de enige Meester is.*

CALVIJN

Ik weet het, dat is een enorme taak. Maar nog eens: wie in het politieke leven gehoor vraagt, wie optreedt met de pretentie voor het politieke leven de goede, ja, de éniig goede weg te kennen waarlangs het leven van volk en land zich wat de politiek betreft moet voortbewegen, **die moet die weg ook wijzen, duidelijk, concreet.**

We hebben in de Staatk. Geref. Partij een triest voorbeeld van een partij, die alléén maar „neen” kan zeggen. Wat het positieve betreft verliest ze zich in algemeenheden en vergaapt ze zich op een illusie over een situatie, die onherroepelijk tot het verleden behoort!

Politieke activiteit moet, evenals alle activiteit haar **uitgangspunt** — niet haar **norm!** — nemen in de situatie zoals die is.

Waar kan men anders beginnen dan daar waar men is? Maar om dan van daar uit, niet revolutionair maar reformerend, te streven naar wat zij als het goede gelooft en predikt.

Bovendien: alleen als een partij, een politieke beweging of richting duidelijk omschrijft wat ze positief wil en nastreeft heeft ze werfkracht.

Nog veel te algemeen meent men dat men een voldoende politiek getuigenis heeft gegeven als men af en toe spreekt over afval en uitroept, dat Gods Woord moet aanvaard worden als richtsnoer van het politieke handelen. Al of niet aangevuld met nog enkele christelijke thesen.

Maar dat is een ernstig misverstand. Het echte christelijk politieke getuigenis is ten aanzien van alle **aan de orde zijnde concreet politieke kwesties een gedragsregel ontwikkelen welke principieel is gefundeerd en een werkelijke oplossing biedt.**

Colijn heeft eens gezegd, dat Kuyper in de kamer teveel heeft gepreekt. Ik geloof dat hij gelijk heeft.

Politieke profetie is nu eenmaal wat anders dan een preek.

Al is de eerste zonder de laatste niet mogelijk.

\*\*\*

Een uiterst belangrijke taak in de worsteling om weer tot waarlijk christelijke politieke activiteit te komen heeft vooral de kerk en haar prediking.

Deze moet namelijk ook voluit op de politieke roeping van de leden der kerk zijn gericht.

Sommigen schijnen nu te menen, dat de kerk en de prediking die roeping pas goed verrichten als ze een bepaalde partij protegeert en aanbeveelt.

Nu wil ik het er in dit artikel niet over hebben of de kerk zo iets mag en kan doen. Ik geloof daar niets van. Maar, nog eens, daarover wil ik het hier niet hebben.

Ik wil er hier alleen op wijzen, dat zulke prediking bitter weinig om het lijf heeft en bitter weinig zoden aan de christelijke politieke dijk zet. Ja, voor ware christelijke politiek eer schadelijk dan profijtelijk is.

Neen, wat de kerk moet doen dat is: het met alle kracht spreken over en werken aan dat wat van alle ware christelijke politieke activiteit de **grondslag, de kracht, het richtsnoer, de hoop** is.

Ze moet met alle klem prediken, dat óók in alle politiek streven eerst het koninkrijk Gods en Gods gerechtigheid moet worden gezocht; dat het, vooral als we politiek bezig zijn, er op aankomt ons vlees te kruisigen, ons zelf te verloochenen en te zoeken de dingen die boven zijn. Rusteloos moet de kerk waarschuwen tegen het materialisme, het machtsbegeren dat altijd de politiek bedreigt. En tegen het juist in de politiek zo nabije gevaar van onwaarachtigheid, listigheid, dubbelzinnigheid.

In de prediking moet er voortdurend op gewezen worden, dat de eerste politieke roeping van christenen is het waarlijk eren van de overheden. Omdat God dat geboden heeft. Omdat Christus de ere van zijn zaak en zijn kerk daaraan verbonden heeft. Omdat Hij daardoor de mond wil snoeren aan de onwetendheid van onverstandige mensen.

De kerk moet en mag, vooral in kritieke tijden als de onze, steeds meer prediken dat onze Heer Jezus Christus, onze „oudste broeder”, die nu zo ongeveer 1900 jaar oud is

### Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.  
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

### Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

### Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen  
Drs W. K. van Dijk, Groningen  
P. A. Hekstra, Rotterdam  
Dr. D. Holwerda, Groningen  
Ds. P. K. Keizer, Groningen  
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven  
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.  
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede  
D. W. L. Milo, Nunspeet  
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht  
Drs. G. Puchinger, Utrecht  
Drs. H. R. Rookmaker, Amsterdam-Z.  
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven  
Ds. B. Telder, Breda  
Ds. G. Visee, Kampen  
Ds. C. Vonk, Schiedam  
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam  
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

### Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

alle bevoegdheid, volmacht heeft over hemel en aarde en dus over alle overheden, ja, inderdaad over **alle!** En dat Hij alle conferenties dirigeert en alle draden van de wereldpolitiek in handen heeft en houdt.

Dat is de enorme taak van de kerk en haar prediking. Zo is zij de krachtbron, het licht, de stimulans voor een waarlijk christelijke politieke activiteit. Ook de rusteloos kritiserende instantie, het geweten, daarvan. Zo worstelt zij om de bodem waarin de plant van de christelijke politieke activiteit alleen groeien kan voor wat haar betreft gezond en zuiver te houden.

Ik wil in dat verband een niet zo bekend woord van Prof. Greijdanus citeren, gesproken vlak na de vrijmaking. Hij wees er daarin op dat de kerk na de wereldoorlog een grote, zware taak heeft. Zij toch heeft in de chaotische, ontspoorde, decadente wereld het woord Gods te spreken. En zij heeft „het Woord en Evangelie Gods te verkondigen aan jong en oud, enkeling en groep, arbeiderman en overheidspersoon, winkelier en kantoorwerker, geleerde en niet-gestudeerde, aan een iegelijk en aan allen, van welken leeftijd, kwaliteit, werkzaamheid, positie ook”.

Prof. Greijdanus gaat dan in op de vraag hoe deze prediking moet geschieden. Wat haar inhoud moet zijn. Hij schrijft daarover: „Die taak is wel niet om voor **elk van deze personen en naar hun beroep en omstandigheden** op te zoeken en uit te stippelen en in systeem te brengen, welke de ordinantiën Gods zijn **voor hen en hun werk juist in dien tijd en op dat ogenblik en in die betrekking en bij dat werk en onder die en die omstandigheden**. De kerk heeft geen ontwerp van staatsregeling, noch wetboek van arbeid, noch reglement voor schoolbesturen, fabrieksinrichting, verenigingsleven, geen casuïstische aanwijzing voor de gedragsregeling bij de onderscheidene verhoudingen en betrekkingen voor allen en een ieder uit Gods Woord saam te stellen. Maar zij moet wel allen en iegelijk doen verstaan, dat hij of zij **in alles** naar den wille Gods, in zijn Woord geopenbaard heeft te denken en te doen te allen tijde en bij allen, en dat **ieder voor zich naar zijn arbeid en positie heeft op te zoeken**, welke Gods wil voor hem en zijn gedrag dan en dan en bij die en die werkzaamheid en omstandigheid en verhouding is. En zij heeft rusteloos een **ieder tot dat zoeken aan te sporen**. Ook heeft zij **voor zoover daartoe bekwaam en in zoover dat noodig** mocht zijn, telkens de **grote lijnen** aan te geven van Gods openbaring dier ordinantiën in Zijn Woord voor die verschillende gebieden, kringen, ambten, posities, werkzaamheden, personen”.

Het citaat is lang. Maar het is waardevol. Het loont de moeite het enkele malen te herlezen en op alle bijzonderheden te letten. Ik heb enkele uitdrukkingen onderstreept.

Het is te hopen, dat de kerk zich al meer, geconcentreerd, trouw, bekwaam, geestelijk, aan **deze** taak gaat geven.

Dan wordt zij een zégen ook voor de christelijk politieke actie. En zij zal vrucht vinden na vele dagen zelf niet wetend hoe.

C. V.

## AMERICANA

VI

## Pioniers en slaven

Vooral na de vrijheidsoorlog bewoog de Amerikaanse bevolking zich westwaarts. Uit de oostelijke staten New York, New Jersey, Pennsylvanië en Massachussetts ging de trek over de Alleghanies, dwars door Ohio en Mississippi, over de wijde vlakten en de westelijke gebergten, naar de Stille Oceaan. In deze periode van de westwaartse trek waren de kerken voortdurend betrokken in de eigenaardige problemen, die onder de omstandigheden ontstaan, waardoor pioniers verkeren. Geen enkel feit heeft zo een stempel gedrukt op het Amerikaanse kerkelijk en godsdienstige leven als dit pionierschap. Pioniers zijn onafhankelijke typen en uiteraard individualisten. Mensen, die van de morgen tot de avond op zichzelf zijn aangewezen. Die hun eigen weg moeten zoeken, hun eigen pad moeten banen. En dat onophoudelijk, en dikwijls onder zeer zware omstandigheden. Mensen, die weten wat worstelen is om het hoofd boven water te houden. Mensen, die weten van grote, reële nood en van gevaren, van een leven dat af en toe momenten heeft waarbij het gaat om het naakte leven zelf te behouden; momenten waarin het gaat om het zijn of het niet-zijn. To be or not to be. Mensen die angsten kennen, die, als ze de Bijbel kennen, die Bijbel anders gaan lezen, dan de burgerman, die met een sigaartje in zijn mond, aan bijbelstudie doet in een warm hoekje bij de haard, en die over vragen betreffende de uitlegging van dit of dat pericoopje graag uitvoerig discussieert op mannenvereniging of bijbelstudiekring.

Mensen, die een ruw en hard leven leiden, waarin geen gelegenheid is om te theoretiseren over de kenmerken der ware kerk, avonden achtereen. Mensen, die met de ruwste zonden en uitpattingen geconfronteerd werden. Mensen, die als ze gewend waren hun knieën te buigen, veel hadden om voor te bidden, en die de oudtestamentische psalmen dikwijls als levensliederen leerden lezen, levensliederen des verbonds, zonder dat zij over het verbond een theorie bezaten. De werkelijkheid van het verbond en van het leven-in-het-verbond hebben zij, die God vreesden, onder de moeilijkste omstandigheden gekend, ook onder de Amerikaanse pioniers, de stoere en harde kerels, die in blokhutten woonden, met Indianen moesten vechten en wilde dieren zich van het lijf moesten houden.

Deze pioniers gingen in vragen van kerk en godsdienst gemakkelijk hun eigen weg. Zij waren gewend dat bij alles te doen. Waarom zouden zij het in deze zaken niet doen? En richtingen als van de Dopers en de Menno-nieten, die van Europese oorsprong waren, en die individualistisch waren van huis uit, werden in die tijd verdeeld in schier eindeloze groeperingen, en die groeperingen werden weer onderverdeeld in nieuwe groeperingen. De vele „colleges”, onder controle van een kerkengroep, zoals wij dat kennen bij onze opleiding tot de dienst des Woords, is een typisch Amerikaans verschijnsel, en vindt zijn oorsprong in die tijd van de pioniersomstandigheden, toen het onmogelijk bleek om jonge mannen voor hun theologische vorming naar het „verre” oosten te zenden. Vergeten we niet de ontzagelijke afstanden en de algemene armoede in die dagen, in het verre westen, onder de voortrekkers of pioniers. Het enige dat overbleef was de opleiding tot de predikdienst bij de studenten in de pioniersgebieden te brengen. Bijna alle Amerikaanse universiteiten hebben hun oorsprong gevonden in de „colleges” die in afgelegen streken werden opgericht ten behoeve van de opleiding voor de dienst des Woords. Zo de nu beroemde Harvard universiteit en die van Dartmouth, maar ook de jongste colleges als die van Montana en Wyoming.

Ook de bekende en verrassende liefde van de Amerikaanse christenen voor zendingswerk vindt haar oorsprong in de omstandigheden van de pioniersgebieden. De geestelijke nood van deze gebieden bracht in het „oosten” in Pennsylvanië en New Jersey en New York de christenen en kerken tot de eerste ont-plooiing van zendingsactiviteit. En zendingsactiviteit is één van de voornaamste karak-

teristische kenmerken van het Amerikaanse kerkelijke leven in al zijn geledingen.

Naast dit typische individualisme van de voortrekkerstijd, dat zijn stempel onuitwischaar op het Amerikaanse kerkelijke leven heeft gezet, noemen wij de slavernij. De diepste en meest ingrijpende scheuringen in de Amerikaanse kerken, hangen met de slavernij samen. De gevolgen van de bittere strijd om de slavernij zijn nog in het Amerikaanse kerkelijke leven aan te wijzen. Deze strijd en de daaruit voortgekomen kerkelijke scheuringen, hebben aan de Amerikaanse christenheid een geheel eigen karakteristiek gegeven. Wie zich met de Amerikaanse kerkgeschiedenis wil bezighouden, moet zich gaan verdiepen in de instelling van de Amerikaanse slavernij en de strijd daarom heen. Zonder dit verschijnsel grondig te onderzoeken, zal men veel van het kerkelijke leven in Amerika niet kunnen verstaan. Denk slechts aan het verschijnsel van de negerkerken en de christelijke negercultuur, waarmee de oorspronkelijke spirituals ons confronteren. Over het algemeen hebben wij van het diepe christelijke geloof van de oorspronkelijke negerkerken in Amerika weinig weet. Die negerkerken als afzonderlijke kerken, danken haar ontstaan en bestaan aan de strijd rondom de slavernij. Vóór de opkomst van de uitgebreide katoenindustrie was er in de kerken geen twist over de slavernij.

Toen leden van de kerken rijk waren geworden tengevolge van de katoencultuur en de slavenarbeid, kwam de verdeeldheid inzake het punt van de slavernij. Tevoren hadden de kerken slavernij afgekeurd. Toen, toen verschillende leden van kerken schatrijk waren geworden, werd de houding van sommige christenen en van sommige kerken ten aanzien van dit vraagstuk anders. Een typisch voorbeeld uit de jongere geschiedenis van de invloed van de sociale omstandigheden en economische factoren op de houding van de kerken. Vóór dat de Amerikaanse constitutie was aangenomen waren de kerken eensgezind in haar oppositie tegen de slavernij, zegt Sweet (The Story of Religion in America, blz. 6/7), maar toen de burgeroorlog begon, waren de kerken juist het voornaamste bolwerk geworden van de Amerikaanse slavernij.

Sinds de burgeroorlog zijn vele pogingen gedaan om de breuken in de kerken, die toen ontstaan zijn, te helen, maar meestal vergeefs. De snelle groei van grote negerkerken in de Ver. Staten, ná de burgeroorlog is een verschijnsel, dat men uitsluitend in de Ver. Staten aantreft. Het hangt nauw samen met de achtergrond van de slavernij. Het schijnt dat in de oude tijd, vóór de groei van de katoenindustrie de Amerikaanse christenen de negers met het evangelie in levend contact hebben gebracht, zoals roeping van de gemeente van Christus is, op elke plaats waar de Here zijn kerk vergadert. Sinds de burgeroorlog was dat uit. Kwam er ook kerkelijk distantie tussen blank en zwart.

J. MEESTER.

## Een in memoriam van vijftientig jaar geleden

### VII De tekst van het artikel

Naar wij beloofden geven wij thans de tekst weer van het artikel van Prof. Schilder, uit „De Reformatie” van 24 Maart 1933, Jaargang XIII, nr. 25, pag. 194—195, waaraan wij in de afgelopen weken enige artikelen hebben gewijd.

#### In memoriam Prof. Dr A. Eekhof

Zoeven bereikte mij het bericht, dat Prof. Dr A. Eekhof, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, overleden is.

Mij persoonlijk treft dit overlijdensbericht in gelijke mate als het heengaan van de twee dooden, aan wie ik nog zoo kort geleden hier een „in memoriam” wijdde: Prof. Lindeboom, Prof. Bouwman.

Ik weet het: velen zullen dit niet zoo dadelijk zich kunnen realiseeren. De zoeven genoemden waren leden der Gereformeerde kerk en doceerden te Kampen. Prof. Eekhof behoorde tot de Ned. Hervormde Kerk en was een sieraad der Leidsche universiteit.

En toch, het is niet anders: nu deze man is heengegaan, nu is er plaats voor eenzelfde gevoel van eenzaamheid, als toen nog kort geleden die anderen ons ontvielen. Eenzelfde besef ook van een verlies, dat het Gereformeerde volksdeel heeft te dragen.

Immers, Prof. Dr A. Eekhof was één der onzen in den mooisten zin des woords.

Levendig herinner ik me nog, hoe in „De Bazuin” Prof. Dr H. Bouwman Prof. Eekhof verwelkomde, en gelukwenschte, toen deze benoemd was tot gewoon hoogleeraar te Leiden. Kampen stak in dat Bazuin-artikel de hand toe aan Leiden, en verblijdde zich erover, dat te Leiden, op het Rapenburg, de mooiste straat van de wereld, zooals eens blijkt Prof. Eekhofs inaugureele rede, iemand zeide, weer de stem van het Gereformeerde Protestantisme zou weerklinken en haar woord zou geven aan wie het onderzoeken wilden.

Het was de stem en het was het woord van datzelfde Gereformeerde Protestantisme, dat Leiden zijn ontstaan en zijn

glorie en zijn plaats in ons volksleven gegeven heeft.

Nu, vandaag, begroet de vroegere Bazuin-redacteur den ander, die te Leiden heeft gesproken, en veel, ook buiten Leiden, liefgehad, in de eeuwige tabernakelen. En tusschen Kampen en Leiden is de in beide historici verbeelde eenheid bezegeld in den groet, die den een bindt aan den ander tot in alle eeuwigheid. En de geschillen tusschen hen zijn weg, en de una sancta is in beiden nu verheerlijkt. En nu hun alles ging ontbreken, het Rapenburg en de Oudestraat, het huis en de kathedraal, nu is gebleven datgene, wat hen hier lang en in den wortel samenbond: de belijdenis van het bloed des Lams, en van het evangelie van Calvijn, en de eerbiedige hulde aan den naam van Jezus Christus, dien zij beiden, ieder op hun eigen plaats, beleden hebben.

En wij, hier achter gebleven, wij begrijpen daar niet veel van: groeten is op aarde al zoo moeilijk, hoe zouden wij een groet in eeuwige tabernakelen ons kunnen voorstellen? Maar wij kunnen iets anders doen: wij kunnen ons herinneren, dat op het Rapenburg de stem van Albert Eekhof heeft gesproken in getrouwheid, van den éenen Christus, dien hij met ons beleden heeft. En wij herinneren ons, dat het belijden dáár, op die plaats, moeilijker was, dan het in eigen huis dikwijls is voor ons. We herinneren ons dan tevens, dat hij zich dáár nog nooit die belijdenis geschaamd heeft.

\* \* \*

Want Prof. Eekhof heeft met hart en ziel zich als protestant, en als Gereformerd protestant, geopenbaard, en heeft dit op de beste wijze gedaan, die iemand er voor vinden kan, hij toonde zijn vroomheid daarin, en hij diende Christus erin, en hij wist zich tevens goed Nederlander daarbij. Want hij wist, wat ons volk groot gemaakt heeft; en hij zette al de vlijt van zijn werkracht, en al de accuratesse van zijn wetenschappelijken zin op het werk, dat God

hem te doen gaf : Hem belijden in het voor Prof. Eekhof te bewerken gegeven terrein: de geschiedenis.

Die het groote voorrecht hadden, hem van nabij te kennen, hebben altijd bewondering gehad voor de eerlijkheid, waarmee deze hoogstaande man wist uit te komen voor zijn belijdenis. Hij „wist“ het, schreef ik, maar het was een weten-van-niet-weten, in dien zin, dat het was spontane eerlijkheid en onbevungen, onopzettelijke natuurlijkheid. Men is in onzen tijd geneigd, iemand, die de groote trom roert, en zich den slag niet laat voorslaan door een ander, een „man uit één stuk“ te noemen en den naam voor zóó één dan te reserveeren. De groote trom nu heeft Eekhof niet geroerd; maar als ik een „man uit één stuk“ me voor wil stellen, dan denk ik aan hem.

Men kon dat eigenlijk al verstaan, als men maar op zijn woning den naam van het huis zag staan: „Mayflower“ heette het rustige huis in Oegstgeest.

In de keus van dien naam ligt eigenlijk de heele mensch Eekhof open en bloot. . . . voor wie de taal van een fijn, beschaafd, wetenschappelijk, historisch voelend, en — geloovig belijder lezen kan; voor den ander zei de naam eigenlijk niets, en dát is óók het mooie ervan. De naam was Engelsch (wie onzer schreef en sprak zoo goed als hij die taal?).

Maar het Engelsch was geen deffigheids-medium hier, het woord was een eigenaam. Het was de naam van dat zeilscheepje, waarop, nadat ze op 31 Juli 1620 van oud-Delfshaven naar Plymouth vertrokken waren, de uit de geschiedenis bekende Pilgrimfathers vandaar de reis hebben ondernomen naar Amerika. Die Pilgrimfathers, — ze waren maar een klein troepje menschen, en ze waren om des geloofs wil vervolgd, en uit Engeland verdreven.

In Holland hadden ze gastvrijheid gevonden. In Amsterdam, later te Leiden, hadden ze gewoond, en een predikant gehad. Maar tenslotte bleek het hun hier nog niet streng genoeg (de zondagsviering van onze vaderen was hun niet gehoorzaam genoeg), en bovendien wilden ze hun eigen aard niet zien verloochend worden in hun kinderen. En zoo vertrokken ze naar Amerika, en de Mayflower bracht ze over den oceaan, een hulkje. En nu komt eeuwen later Eekhof, en volgt, als geboren historicus, hun weg en ziet de eeuwen langs het Rapenburg gaan, en kent den gedenksteen aan de Leidsche Pieterskerk, die aan de Pilgrimfathers herinnert, en zal ook vaak gestaan hebben op het vermaarde plekje in oud-Delfshaven, waar een gedenksteen ook al aan het vertrek der Pilgrimfathers herinnert. De historicus is door hen geboeid. Maar ook de geloovige met het kinderlijk-oprechte hart is door hen gegrepen. Hij kan het niet laten, over hen te spreken, hun strijd bloot te leggen, hun credo weer te laten spreken. En hij weet zich zóó, als zij: een kleine groep toebehoorend, die betrekkelijk eenzaam haar weg zoekt onder heel veel andersdenkenden. Maar hij behoudt zijn karakter, en waardeert het, dat ook zij het hunne lieten spreken, en er zorg voor droegen, dat het bewaard bleef. En hij belijdt met deze zwervelingen, één God en Vader, en noemt zijn woning naar het schip, waarmee zij kwamen over de groote wateren naar een eigen land. De parkpassanten, die zijn huis voorbij kwamen, dachten misschien aan een bloem, een renteniersembleem, als zij het opschrift lazen. Maar wie den bewoner kende, die begreep vanzelf wel beter. Het is de mooiste naam, dien ik ooit op een huis zag staan: en niemand kan hem overnemen. Men kan slechts één ding doen: met den bewoner zich niet schamen voor de eenheid met Gods ballingen op aarde.

En nu is hij uit zijn „Mayflower“ gestapt. De reis is volbracht, en hij heeft zijn God en zich nimmer verloochend.

\* \* \*

Zouden wij niet dankbaar zijn, dat deze hoogstaande mensch, die over de vraag, hoe men het kerkinstituut tot gehoorzaamheid moet brengen, anders dacht dan wij, in alles eerlijk is geweest? En een man van rust, en van voorname wetenschap? Zoodat hij ons begrepen heeft, ons, Gereformeerden, zóó, als maar weinigen dat konden? Ook in den strijd, dien onze Kerken voor de waarheid en het Gereformeerde Protestantisme hebben gevoerd, nog in de laatste jaren? Zouden wij niet dankbaar zijn, dat op de plaats, waar het Gereformeerde protestantisme zijn voetstappen diep den bodem ingedrukt heeft, deze hoogleeraar van gedegen wetenschap, deze leerling van Pijper, diens vriend ook, rustig en eerlijk het Gereformeerde protestantisme heeft doen spreken, en de lijnen van de dogmengeschiedenis zoo trouw getrokken heeft, dat, wie de geschiedenis zóó heeft gezien als hij ze zag, ineens den ernst verstaat van de hedendaagsche worstelingen der Kerk, ook der Gereformeerde Kerken? Wie eenmaal Eekhof hoorde over Origenes tegen Athanasius, die zal niet meer in staat zijn, treinlectuur te schrijven over Assen onder den naam van Christendom en Cultuur, of van Woord en Geest. Zelfs al zou hij tegen Assen verdeeld zijn, en dus de Reformatie anders zien dan wij.

\* \* \*

Ja, Prof. Eekhof was van ons. En wij zouden, hoezeer wij ook ons eigen hooger onderwijs meenen te moeten organiseren als Gereformeerde belijders, toch niet gaarne vergeten, van hoe groot gewicht het is, en van hoe groote rechtvaardigheid in 't staatsbeleid het daarbij is, dat uit het Gereformeerde volksdeel, dat óók voor zijn part 's lands hoogeschoolen heeft te onderhouden, een plaats wordt opengehouden voor mannen, zóó, als Eekhof is geweest: kenner van onze geschiedenis, en daarbij het bloed en den geest van het Gereformeerde volk dragende, met eere.

Wij eeren hem, die op de plaats, waar hij gestaan heeft, den Gereformeerden naam heeft hooggehouden, die zich den naam van Christus niet geschaamd heeft, die ons in de dagen, toen Huizen nog veracht was, door den Huizer-zender als Leidsche hoogleeraar heeft toegesproken (weten allen wel, welk een gemeenschapsdaad hier de Christen Eekhof heeft verricht?), die zijn discipelen, die bij hem promoveerden, gestuurd heeft in Gereformeerde richting, en hen de historie daarvan heeft doen sprekend maken. Wij eeren den man, die hoewel zelf tot een andere Kerk behorende, de Gereformeerde Kerken, en de Theologische School en de Vrije Universiteit steeds met belangstelling heeft gevolgd in haar ontwikkeling, en zich met haar één in den wortel wist. En wij danken God voor wat dit fijne karakter en dit wetenschappelijke hoofd heeft mogen getuigen aan het Rapenburg, en in Amerika, en in wetenschappelijk verkeer met buitenlandsche theologen, die hij nog kort geleden in Duitschland had bezocht.

Barth en Doumerque kenden hem persoonlijk: wie zal zeggen, hoeveel dat waard is?

\* \* \*

Het is nu juist een jaar geleden, dat ik in ons blad twee artikelen wijdde aan de studie, die later een der laatste publicaties van Prof. Eekhof's hand zou blijken: zijn interessante, diepgaande, historisch-trouwe en verder ieder het zijne doen latende studie over de spreuk: eenheid in het noodige, vrijheid in het niet-noodige, in beide de liefde. Aan die artikelen herinner ik hier. Want men kan uit deze studie zelf den ganschen Eekhof proeven. En men kan in die artikelen de gronden en de termen (niet de terminering) vinden aangegeven van de dankbare vereering, waarin ook ik als redacteur van „De Reformatie“ met bewustheid God kan danken voor het lichtend, soms beschamend spoor, dat Professor Dr Albert Eekhof, die Nederlander en die Christen in zijn eenheid met de eenvoudigen van hart, heeft achtergelaten.

K. S.

## De wijsbegeerte der wetsidee 1926-1930

### Fundamentele Vragen XXI

Tussen 1926 en 1930 vinden we tenminste drie publicaties van Vollenhoven. In 1926: Enkele grondlijnen der kentheorie<sup>1)</sup>, in 1929: De eerste vragen der psychologie<sup>2)</sup> en in 1930: Het nominalisme van Zeno den Stoicijn<sup>3)</sup>. De eerste studie is een overzicht dat we in 1948 uitgewerkt vinden in de belangrijke publicatie: Hoofdlijnen der logica. De tweede publicatie liet in 1929 een in vele opzichten nieuw geluid horen. De derde studie is een hoofdstuk uit de geschiedenis van de griekse wijsbegeerte.

Over de tweede publicatie: De eerste vragen der psychologie, iets meer. Deze studie is een referaat, in november 1929 gehouden en in 1930 gedrukt, maar niet in de handel gebracht. Dit wijst erop dat de auteur nog voorzichtig is met deze resultaten van zijn studie. De publicatie is momenteel verkrijgbaar als het collegedictaat: Inleiding tot de wijsgerige antropologie.

We vinden in deze studie de opmerking dat men in de oudheid reeds spoedig het verschil zag tussen stof, plant, dier en mens en daarmee het physische, organische, psychische en analytische leerde onderscheiden, dus de wetskring van de natuurkunde en chemie, van het leven, het gevoel en het denken. Maar over de grenzen tussen de wetskringen van getal en ruimte kwam men niet tot een goed inzicht en evenmin over de grenzen

van de hogere wetskringen. In de Heilige Schrift komen we het wetenschappelijke onderscheid tussen de wetskringen niet tegen, wel het religieuze onderscheid tussen God en kosmos. De bijbel gebruikt wel de woorden: aarde, lichaam, ziel en geest, maar deze termen zijn geen wetenschappelijke termen. Vollenhoven verklaart ze als volgt:

„Onder „geest“ verstaat ze (de Bijbel), den wind die de schepselen in hun groei en bewegingen beheerscht en correlaat daarmee de gave van dier en mensch zich — anders dan de planten — op den aardbodem te verplaatsen; voorts ook, analogice, de machten die, door God uitgezonden, ons leven in de verbondsverhouding tot God omwenden ten kwade en ten goede, en, correlaat met deze machten, onze vatbaarheid daarvoor.

Bij „ziel“ denkt onze Bijbel aan den neusadem van dier en mensch, die bij 't sterven door den mond of door een wond het lichaam verlaat, dan aan dieren en menschen die immers — anders dan de planten — door den neus ademen en zoo in verband staan met de aardse atmosfeer, en eindelijk, hoewel niet vaak, aan dát, wat alle leven ten kwade of ten goede bepaalt: onzen wandel al of niet in 't verbond met God.

't Woord „lichaam“ eindelijk duidt in de Heilige Schrift de dingen aan zonder meer, dus o.a. ook zielen (= dieren en menschen), al valt bij 't gebruik van den term „lichaam“ niet — als bij dat van 't woord „ziel“ — de

nadruk op de ademhaling. Vandaar dan ook dat de woorden „ziel” en „lichaam”, zonder precies hetzelfde van een ding aan te duiden, toch wel degelijk beide voor hetzelfde ding kunnen worden gebruikt” (p. 13).

Psychologie is bij Vollenhoven de vakwetenschap van het gevoelsleven bij de mens en ook bij het dier. Het woord zielkunde wordt afgewezen omdat het woord ziel betrekking heeft op de levende mens of het levende dier en niet slechts op de wetskring van het gevoel (p. 16).

Van groot belang in deze studie is de afwijzing van het substantiebegrip. Dit noemt Vollenhoven „een allereerste eisch van Christelijk denken” (p. 15). Deze afwijzing van het substantiebegrip is wel de belangrijkste verbetering ten opzichte van de dissertatie van Vollenhoven. De verbetering van de inaugurele rede ten opzichte van de dissertatie, namelijk het onderscheid tussen God, wet en kosmos in plaats van het theïstische onderscheid tussen God, wet en kosmos, blijft natuurlijk gehandhaafd en wordt verder uitgewerkt door een nader onderscheid tussen de wetskringen (p. 17). Tenslotte is een mooie opmerking: „Kennen staat niet tegenover zijn: het vormt er een onderdeel van” (p. 33).

Van de publicaties van Dooyeweerd tussen 1926 en 1930 noemen we een samenvatting van zijn standpunt in A.R. Staatskunde 1928, namelijk in het eerste kwartaalnummer, een polemisch artikel in het vierde kwartaalnummer van 1928 en een studie „De structuur der Rechtsbeginselen en de methode der Rechtswetenschap in het licht der Wetsidee”<sup>4)</sup>.

In A.R. Staatskunde geeft Dooyeweerd een definitie van de begrippen wetsidee en wetskring: „Onder wetsidee versta ik de idee van den diepsten oorsprong en de onderlinge verhouding en samenhang der wetskringen, waarin de kosmos onzer bedeeling is besloten. Onder wetskring versta ik een kring van wetten, welke zich door een bijzondere soevereine kwalificatie van andere wetten onderscheiden” (p. 22). Verder merkt Dooyeweerd op dat deze wetsidee nimmer exclusief opgevat mag worden, alsof door deze idee de gehele schepping wordt omvat. „Wij kennen niet den samenhang van wetskringen, waarin b.v. de engelenwereld is besloten. Slechts de religieuze zin bindt onze wereld aan de wereld der engelen” (p. 31). Ook wil Dooyeweerd niet weten van aparte hokjes voor natuur, recht, zedelijkheid enzovoort, want de wetskringen zijn ons gegeven in een levende samenhang. De soevereiniteit in eigen kring treedt op „midden in de onscheidbare eenheid van het wettensysteem” (p. 25).

Schilder heeft de paradox bij Barth en Brunner bestreden. Dooyeweerd bestreed niet minder principieel hun vlucht in de „religieuze paradox”. „Paradox” nu is antinomie en wie aan de antinomie op welk terrein dan ook haar recht toekent, randt de soevereiniteit Gods zelve aan” (p. 51). Hoezeer hier het werk van Schilder en de wijsbegeerte der wetsidee samenhangt, blijkt uit de volgende zin waarin Dooyeweerd een directe lijn trekt van de bestrijding van de paradox naar de theorie der wetskringen: „De antinomie is het criterium van de schending der soevereiniteit in eigen kring en wie de soevereiniteit in eigen kring niet als richtsnoer ook voor de logische analyse aanvaardt, kan voor geen enkele antinomie een bevredigende oplossing bieden” (p. 48).

Inzake het probleem van natuur en genade was Dooyeweerd in 1928 nog niet zover; hiermee staat hij nog maar aan het begin van een bijzonder belangrijke ontwikkeling. Het humanistische grondmotief van wetenschapsideaal en persoonlijkheidsreligie tekent Dooyeweerd reeds overtuigend (p. 23), maar de verhouding tussen natuur en genade wordt nog gezien als een probleem binnen de calvinistische wetsidee. De oplossing zal volgens Dooyeweerd in 1928 harmonisch moeten zijn, zonder de spanning tussen natuur en genade zoals bij Thomas. Dooyeweerd zag nog niet dat de Bijbel niet de relatie natuur-genade, maar de relatie zonde-genade-toorn centraal stelt.

De tweede publicatie van Dooyeweerd die we zouden bespreken is een polemisch naschrift bij een artikel over Beroepsmissdaad en strafvergoeding, getiteld: „Inzake het recht der Calvinistische wetenschapsbeschou-

wing, en het misverstand eener „neutraal-wetenschappelijke” kritiek”. In dit naschrift blijkt Dooyeweerd een geharnast polemist tegen prof. dr. L. Polak. Maar deze polemiek is anders dan de polemiek van Schilder, ze is breed beschouwend en fundamenteel, wetenschappelijk en slechts waar absoluut nodig principieel scherp. Dooyeweerd schrijft dat men in zijn verweer geen zondigen moet zien tegen de regel van de wetenschappelijke bescheidenheid: „Het gaat mij in mijn werk niet om mijzelve, maar om het doen doordringen van den invloed der beginselen, die ook in de wetenschap de eere Gods beoogen en voor de bereiking van dit doel wil ik al mijn krachten geven” (p. 419).

Dooyeweerd eindigt de polemiek met een indrukwekkend beroep op het wetenschappelijke geweten van zijn tegenstander: „Niet een wonderlijke inval heeft mij tot mijn theorie over de humanistische wetsidee gebracht. Eerst na de verschillende stelsels van humanistisch stempel zorgvuldig historisch en systematisch te hebben gewikt en gewogen, drong zich hun gemeenschappelijke grondslag in een wetsidee aan mij op en tevens de noodwendigheid van de vele schaakeringen in deze wetsidee. En ik moet helaas tegen mijn geachten recensent nu met volle recht het verwijt richten, dat hij ten onrechte tegen mij heeft meenen te mogen gebruiken, n.l. dat het niet aangaat, in enkele volzinnen stelling te kiezen tegen een theorie, aan welker formulering een jarenlange studie ten grondslag ligt” (p. 432).

In de derde publicatie van Dooyeweerd vinden we naast het woord: soevereiniteit in eigen kring ook de uitdrukking: universaliteit in eigen kring (p. 234). De omschrijving van de calvinistische wetsidee is weer veel rijker geworden. Ze „doet heel onze tijdelijken kosmos zien als een organischen samenhang van in eigen kring soevereine wets- en subjectsfuncties, die vanaf de getalsfunctie tot de meest gecompliceerde geestesfunctie, de geloofsfunctie, een zinbreking zijn in den kosmischen tijd van den onvergankelijken, religieuzen, alle tijdelijkheid trans-

cendeerenden wortel van het menschengeslacht in zijn onderworpenheid aan den eeuwigen religieuzen zin der wet: den dienst van God” (p. 231)<sup>5)</sup>.

Verder is van belang wat Dooyeweerd over beginselen opmerkt. Beginselen zijn niet van eeuwigheidswaarde want beginsel betekent begin en alle begin is in de tijd. Niet de beginselen, wel de religieuzen zin der wet en van alle normatieve beginselen zijn boven-tijdelijk. Niet de beginselen maar de zin der wet blijft „constant” in de tijd.

In verband hiermee is zonde meer dan overtreding van beginselen. De zonde raakt het hart en betekent „een verwerping van den eeuwigen zin der wet, den dienst van God” (p. 242).

In deze publicatie vinden we een verdere uitwerking van de wetsorde der wetskringen en een toepassing van de wijsbegeerte der wetsidee op de problemen van straf, gezag en huwelijk.

Tenslotte citeren we nog wat Dooyeweerd zegt over de idee, omdat dit woord een belangrijk onderdeel is van het woord: wetsidee. „De idee is steeds gericht op de zintotaliteit en wijst daarmee boven de tijdelijke werkelijkheid uit naar de boven-tijdelijke religieuze zinvolheid” (p. 252).

J. STELLINGWERFF.

<sup>1)</sup> In: Stemmen des tijds; maandschrift voor christendom en cultuur. 15 jg. Zeist 1926, p. 380—401.

<sup>2)</sup> Loosduinen 1930.

<sup>3)</sup> In: Wetenschappelijke bijdragen, aangeboden door hoogleraren der Vrije Universiteit ter gelegenheid van haar vijftig-jarig bestaan. Amsterdam 1930, p. 175—204.

<sup>4)</sup> In: Wetenschappelijke bijdragen, aangeboden door hoogleraren der Vrije Universiteit ter gelegenheid van haar vijftig-jarig bestaan, Amsterdam 1930, p. 233—266.

<sup>5)</sup> De verklaring van zulk een compacte kernzin uit de wijsbegeerte der wetsidee hopen we later te geven in het „leerstellige” deel dat zal moeten volgen op dit historische deel van deze serie.

## De politiek der vreemdelingen

### I

Misschien denkt wel iemand bij het lezen van het opschrift boven dit artikel: dat is wel wat laat, om nu nog over politiek te gaan schrijven, de verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden zijn immers al voorbij!

Als antwoord op deze opmerking kan het volgende dienen: we moeten niet menen, dat al onze politieke actie opgaat in wat bedrijvigheid voor verkiezingen!

Wij hebben als christenen altijd een „politieke” taak in deze wereld.

En nu ga ik niet schrijven over allerlei politieke zaken, die zeker onze aandacht waard zijn, zoals b.v. de Europese integratie, 't dirigisme van de overheden, de partijpolitiek, e.d., maar dan zou ik met u willen luisteren naar de Schrift.

Wat zegt de Schrift over ons politieke handelen?

't Woord „politiek” komt van het Griekse woord „polis”, dat betekent: nederzetting, burch, stad.

Een polites is een stads-burger en politeia is het leven van de burger, zijn meedoen aan het leven in de stad („staat”), politieke bezigheid, burgerrecht.

En zo betekent politeuma ook: politieke handeling of burgerrecht.

Deze woorden vinden we ook in het Griekse Nieuwe Testament. Maar dan niet in de betekenis van de Grieken.

De Schrift spreekt niet van de „staat”, maar wel van overheidspersonen, de keizer, koningen, stadhouders.

De Schrift handelt ook niet over „verkiezingen” en „partijen”, maar wel over onze taak die wij als christenen hebben tegenover de overheden.

Wij zetten hierboven: de politiek der vreemdelingen.

„Vreemdeling” en „vreemdelingschap”, dat zijn woorden, die we ook in de Schrift vinden en die vreemdelingen zijn dan de ware gelo-

vigen in deze wereld, Gods kerk.

„De politiek der vreemdelingen” betekent dus: hoe de gelovigen zich hebben te gedragen in deze wereld, ten opzichte van de overheden en de machten, die in de wereld gesteld zijn.

En die taak beperkt zich niet tot een „verkiezingscampagne”! Maar dat is een voortdurende gelovige houding van Gods volk van dag tot dag. Zo lezen we het in de Schrift.

„Al de Schrift is door God ingegeven en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is, opdat de mens God volmaakt zij, tot alle goed werk toegerust”, 2 Tim. 3: 16.

Ook toegerust tot onze taak in deze wereld, tot de politiek.

Allereerst moeten we bedenken, dat de ware christenen, de ware gelovigen, **vreemdelingen** zijn hier op aarde.

We weten ook: alle tijden in de kerkgeschiedenis zijn niet gelijk.

Er zijn tijden, dat de HEERE de kerk aanzien en ere geeft.

Er was een tijd van Salomo's heerlijkheid, zodat „de koningin van Scheba de roep omtrent Salomo vernam in verband met de naam des HEEREN”, 2 Kon. 10: 1.

Maar ook tijden van smaad en spot en hoon, Ps. 44 en 89.

Er was een gouden eeuw in ons land — en de Franse overheersing.

Een tijd van Kuyper en Calvijn — en onze tijd van afval en afbraak.

Maar toch: de ware gelovigen zijn niet van de wereld, ze zijn vreemdelingen, hun politeuma (burgerrecht) is in de hemelen, Filipp. 3: 20.

Dat wordt al gezegd van de aartsvaders, Abraham, Izaak en Jakob.

Zij waren vreemdelingen in Egypte, in Gerar, maar zelfs in 't land der belofte, in Kanaän!

Zonder enig burgerrecht. Dat wil zeggen: „onthemden”, zonder enige bescherming.

Jären, heel hun leven leefden ze zo in Kanaän.

Dat is niet gemakkelijk!

Soms heel gevaarlijk! Schapen temidden der wolven.

Dan moeten we maar niet zo argeloos zijn of roekeloos er op los slaan. Dan moeten we voorzichtig zijn als de slangen en oprecht als de duiven.

Denk maar eens aan Jakob, hoe benauwd hij eens was, toen Simeon en Levi de stad van Hemor en Sichem hadden uitgemoord.

Jakob zei toen: „Gij hebt mij in 't ongeluk gestort, door mij in een kwade reuk te brengen bij de inwoners van dit land, bij de Kanaänieten en de Fereziëten, terwijl ik slechts met weinige lieden ben; als zij tegen mij samenspannen, zullen ze mij verslaan en ik zal verdeld worden, ik en mijn huis!”, Gen. 34 : 30.

Maar zij zeiden: hadden we geen recht? Mochten we er niet op slaan? Onze zuster is geen hoer! vs 31.

Simeon en Levi vergaten, dat zij, Jakobs huis, vreemdelingen waren in Kanaän. Hun handelen was niet goed, hun „politiek” deugde niet.

Jakob heeft zich bewust gedistancieerd van dit optreden van zijn zonen.

En wat was hun politiek gevaarlijk! Als de volken van rondom zich eens gewroken hadden?

Dit had de ondergang kunnen betekenen voor de kerk, als God de **HEERE Jakob en zijn huis niet had beschermd**.

Maar, zo lezen we: „de schrik voor God viel op de steden rondom hen, zodat zij de zonen van Jakob niet achtervolgden”, Gen. 35 : 5.

Op zijn sterfbed was Jakob de daad van Simeon en Levi nog niet vergeten!

Hij sprak toen: „Mijn ziel hebbe geen deel aan hun beraadslaging, mijn geest sluite zich niet aan bij hun vergadering”.

„Vervloekt zij hun toorn, want die is hevig, en hun grimmigheid want die is hard”, Gen. 49 : 6, 7.

Vreemdeling-zijn is soms een precaire toestand, ook „pijnlijk”.

De aartsvaders waren niet eens thuis in 't land der belofte, ze hadden er geen burgerrecht, geen politeuma.

Maar dat was niet alleen met de aartsvaders zo, dat ze vreemdelingen en bijwoners op de aarde waren, maar het Nieuwe Testament spreekt ook nog van het vreemdelingschap van Gods volk.

We gaan de eerste brief van Petrus maar eens op slaan, dan lezen we al in het eerste vers: „Petrus, een apostel van Jezus Christus, aan de vreemdelingen, die in de verstrooiing zijn in Pontus, Galatië, Cappadocië, Asia en Bithynië”. Wie waren dus deze vreemdelingen?

Dat waren de gelovigen, de Christenen, de gemeenten in Klein-Azië, „de uitverkorenen naar de voorkennis van God, de Vader, in de heiliging door de Geest, tot gehoorzaamheid en besprenging met het bloed van Jezus Christus”, 1 : 2,

„die door de opstanding van Jezus Christus wedergeboren waren tot een levende hoop”, 1 : 3,

„bewaard tot zaligheid, welke gereed ligt, om geopenbaard te worden in de laatste tijd”, 1 : 5,

„een geestelijk huis, om een heilig priesterdom te vormen”, 2 : 5,

„een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, Gode ten eigendom,

vroeger niet Gods volk, nu Gods volk, eens zonder ontferming, nu in Gods ontferming aangenomen”, 2 : 9, 10.

't Was wonderlijk gegaan met deze Christenen in Klein-Azië!

Eens waren ze vreemd van God.

Vroeger waren ze zonder Christus, uitgesloten van het burgerrecht (de politeia) van Israël, vreemd aan de verbonden der belofte, zonder hoop en zonder God in de wereld (zo schreef de apostel Paulus in Ef. 2 : 12 van Christenen in Klein-Azië).

Maar toen, vroeger, toen ze uitgesloten waren van het burgerrecht van Israël, vreemd voor God, toen waren ze niet vreemd in de wereld. Toen hadden ze 't goed met hun mede-burgers in Klein-Azië, toen hoorden ze daar bij, bij hun heidense omgeving, toen leefden ze mee in de zonde en de onreinheid der heidenen.

Maar later, toen ze het Evangelie aangenomen hadden, was het net andersom geworden.

Thans zijn ze anders dan hun medeburgers, thans zijn ze in Christus Jezus, thans zijn zij, die eertijds ver van God af waren, dichtbij gekomen door het bloed van Christus, Ef. 2 : 13.

Nu horen ze bij de gemeente Gods.

Nu aanbidden ze niet meer de keizer van Rome als hun soter en kurios, als hun „heiland en heer”, maar nu is Christus Jezus hun Verlosser.

Ze zijn nu niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar medeburgers, mede-politai, der heiligen en huisgenoten Gods, gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, terwijl Christus Jezus Zelf de hoeksteen is, Ef. 2 : 19.

Medeburgers van de gelovigen, niet vreemd meer van God.

Maar... nu ze huisgenoten Gods geworden zijn, nu zijn ze juist weer vreemd geworden ten opzichte van hun heidense familie en vrienden en medeburgers in Pontus enz.

Die heidense medeburgers leefden maar voort in de zonde en bewezen de Caesar nog goddelijke eer en die aanbaden nog hun goden en godinnen.

Die vroegere vrienden begrepen nu niets meer van de christenen; de christenen waren vreemden geworden voor hen.

Allerlei laster werd over de christenen verbreid.

Ze zouden staatsgevaarlijk zijn. Ze gaven de keizer de eer niet.

Tacitus, een beroemd Romeins historischrijver, heeft ook een paar regels over Christus en de christenen geschreven.

Die regels luiden: „Degene, aan wie die naam (christenen) zijn oorsprong dankt, Christus, was onder de regering van Tiberius door de stadhouder Pontius Pilatus ter dood gebracht; en dit verfoeilijk wangelooft, voor het ogenblik onderdrukt, brak later weer uit, niet alleen over Judea, de bakermat van dat kwaad, maar ook over de stad (Rome!), waarheen van alle kant, alles wat afgrijselijk of schandelijk is, samenstroomt en vereerd wordt”.

Wel, daar hebt u wel een duidelijke illustratie, hoe vreemd de Christenen waren aan hun mede-burgers! Wat een kloof tussen hen en de wereld! Niet zo'n mals oordeel schreef Tacitus neer: „verfoeilijk wangelooft”.

Dat is trouwens de oude anti-these tussen vrouwen-zaad en slangenzaad.

De levensrichting van de christenen was totaal anders. Hun politeuma was in de hemelen en daarom waren ze op aarde „vreemdelingen en bijwoners”.

Deze anti-these loopt dóór tot de jongste dag.

De ware christenen, de ware gelovigen, die zich houden aan Gods Woord, die de Christus belijden naar de Schriften, die zich naar Gods Woord afscheiden van die niet van de kerk zijn, deze christenen zijn nog vreemdelingen op de aarde.

Och, als ze meedoen met de wereld, ook met de „christelijke wereld”, dan zouden ze geen last hebben.

Dan zouden ze niet „vreemd” aangezien worden.

Maar als zij zich trouw willen houden aan 't Woord des HEEREN en de vijandschap niet loochenen tussen kerk en wereld, tussen vrouwenzaad en slangenzaad, dan worden ze dwars aangezien, dan kunnen ze niet meedoen, dan steunen ze de communisten, dan worden ze de „extremen” genoemd en de „onbegrijpelijken”.

Onze broeders die zitting hebben in Staten en Raden weten dat wel. Als zij naar Gods Woord wijzen en zich daaraan houden, staan ze apart, wordt hun getuigenis belachelijk gemaakt, vooral in de „grote christelijke pers”.

De ware gelovigen zijn nu nog vreemdelingen op deze aarde.

Dat moeten wij maar goed weten.

We moeten ook anders zijn dan de wereld.

Maar... nu moesten de christenen die in de eerste brief van Petrus aangesproken worden wel oppassen, dat ze niet „onverschillig” worden voor de „wereld” en voor de „aardse” dingen.

Nietwaar, we zagen, de ware christenen zijn hun medeburgers vreemd. Hun politeuma is in de hemelen.

Hoe licht kon nu niet de gedachte bij deze vreemdelingen opkomen: och, we horen er niet meer bij, bij deze wereld, bij het politieke leven. Christus is immers hun kurios? Ze behoren immers bij de politeia van Christus? Wat zouden ze dan te maken hebben met de Romeinse keizer, met die goddeloze Nero?

Dat zei hun allemaal immers niets meer?

Zij gingen naar hun bijeenkomsten, naar de Dienst des Woords en der gebeden en der sacramenten, zij reisden naar de polis, die fundamenten heeft, welke kunstenaar en bouwmeester Gods is. Bemoei je maar niet met dat politieke leven hier op aarde, laat je niet in met overheden, met keizers en stadhouders, laat dat allemaal maar lopen: wij trekken ons terug!

Hoe gemakkelijk zouden de ware gelovigen zo kunnen redeneren!

C. STAM.

## PERSSCHOUW

### Kuyper en Lindeboom

Ds Bremmer heeft de bondsdag van de Mannenvereniging geopend met een belangrijke en interessante rede over: Abraham Kuyper en Lucas Lindeboom: Twee erflaters.

Ik citeer hier het slot ervan, waarin Ds Bremmer de balans opmaakt van de betekenis van deze twee groten in Israël.

Kuyper en Lindeboom: twee erflaters, zo noemden we dit openingswoord. Want nu we hen beiden hebben getekend in hun overeenkomst, maar ook in hun controversen, zijn we in staat de balans van de betekenis van deze beide typerende representanten van de kerkengroepen, die in 1892 samenkwamen, op te maken:

1. Beiden droegen aan de verenigde kerken over het ideaal van een kerk, die vrij was van de staat, vrij van de overheersing van welke macht ook buiten haar en die zich alleen gebonden wist aan Schrift en belijdenis;

2. Beiden droegen aan de verenigde kerken het ideaal over, dat de kerk zich niet heeft te beperken tot het leven der ziel, maar vanuit het centrum, de Woorddienst, heel het leven heeft te beïnvloeden. Daarbij was Lindebooms blik vooral geslagen op de christelijke dienst der barmhartigheid, die door zijn stuwkracht in de verenigde kerken een hoge vlucht heeft genomen en was Kuypers invloed veel meer merkbaar in de culturele

sector van wetenschap, politiek en sociaal leven;

3. Beiden hebben er oog voor gehad, dat de kerk zich niet heeft op te sluiten binnen haar eigen muren, maar vanuit haar centrum het volk heeft te zoeken in evangelisatie en wijdere beïnvloeding van het volksleven. Hun strijd tegen de volkskerk betekende niet, dat zij het volk verachtten en links lieten liggen. Integendeel: zij hebben het zó gezien, dat de kerk door weer werkelijk kerk des Woords te worden daardoor te beter invloed op het volk zou kunnen uitoefenen;

4. Beiden hebben oog gehad voor de betekenis van de christelijke wetenschapsbeoefening in het algemeen en van de theologie in het bijzonder voor de opbloei van het leven der kerk. Daarbij houdt Lindeboom zijn blijvende betekenis in het waarschuwen tegen een wetenschaps- en theologiebeoefening, die zou verlopen in dorre scholastiek en constructionisme, dat het verband met het levende Woord verliest, een waarschuwing, die ook vandaag actueel is;

5. Beiden zijn in hun strijd oecumenisch geweest in die zin, dat zij geen van beiden zich nodeloos geïsoleerd hebben. Ze hebben de gemeenschap in de Vereniging van 1892 gezocht en bewaard, ook toen het soms spande. In het bijzonder valt in Lindebooms leven op, dat hij in zijn felle strijd tegen Kuyper en diens leringen nimmer sectarisch is geworden, maar de eenheid van de kerk steeds liefdevol heeft gezocht en bewaard. Lindeboom naast Kuyper, dat betekent de bewaring van de eenheid der kerk en haar pluriforme ontwikkeling binnen de eenheid;

6. Hun strijd laat ons zien, hoe gevaarlijk

het voor de kerk is, wanneer men stemmen in haar midden wil smoren, die op gevaren en afwijkingen wijzen. Bij het vele, dat Kuyper voor de kerk betekend heeft in zijn levensstrijd, blijft het diep te betreuren, dat hij, in de positie, welke hij krachtens zijn strijd en zijn gaven innam, niet meer heeft willen luisteren naar anderen, maar ze vaak doodgezwegen heeft. Lindeboom laat ons zien, hoe belangrijk het voor de kerk is, wanneer zij open discussie kent in de kwesties van de dag, uiteraard binnen de grenzen van schrift en confessie;

7. Het instituut van De Gereformeerde Kerken, zoals dat in de jaren 1892 en 1905 vorm heeft gekregen in de samenbinding van de kerken uit de Scheiding en de Doleantie binnen de grenzen door Schrift, belijdenis en pacificatieformule van 1905 geweest, is in de strijd van 1944/1945 ondergegaan. In de worsteling van onze tijd om aan de vrijgemaakte kerken binnen de grenzen van Schrift en belijdenis opnieuw de vaste koers te wijzen dienen wij bewust aan te knopen bij hetgeen de historie ons uit de levensstrijd van deze beide mannen leert. Dat wil zeggen: de kerk Gods heeft zich te binden niet aan meningen van mensen, maar alleen aan de Schrift en de confessie. Zij heeft bij verschil van mening geduldig te luisteren naar hetgeen in haar midden aan argumenten wordt naar voren gebracht en te trachten zo tot die enigheid des Geestes te komen, waarvan Paulus in Efeze spreekt. Daarbij heeft zij de hoge roeping om in het volksleven, de wetenschap en de cultuur, het politieke en maatschappelijke leven het Woord Gods uit te roepen en de samenbinding te zoeken van alle ware christgelovigen. Wanneer in de lijn van deze mannen zó wordt verder gewerkt, zullen de vrijgemaakte en vernieuwde Gereformeerde Kerken ook in onze leventijd voor ons volk tot rijke zegen kunnen zijn.

Uiteraard is er nog veel meer over deze twee figuren te zeggen en zouden de accenten misschien ook wel eens iets anders gelegd kunnen en moeten worden.

Maar wat Ds Bremmer hier zegt is zeer belangrijk. En ik geloof, dat hij de goede erfenis van Kuyper en Lindeboom juist heeft getekend. Ik ben het ook volmaakt met hem eens, dat deze erfenis speciaal voor onze kerken van betekenis en in hoge mate actueel is.

Ds Bremmer citeert niet het prachtige „In memoriam” dat Prof. Schilder over Lindeboom schreef. Dat onderstreept op verschillende punten dat wat Ds Bremmer noemde.

Wij horen Lindeboom, zo schreef Schilder, „op college nog zeggen: de doleantie heeft ons nodig gehad, maar wij ook haar; de doleantie heeft ook ons gered”.

We zullen moeten erkennen, „dat deze polemicus op alle fronten de eenheid van de waarheid gezien heeft; dat hij op het terrein der christelijke barmhartigheid wonderen heeft gedaan, waaraan alle farizeïsme en kerkisme vreemd was; het kerkisme op dit terrein overbrengen, dat heeft hij aan anderen overgelaten” (Prof. Schilder doelt hier op het feit, dat Lindeboom op het „terrein” van die barmhartigheid samenwerking voorstond en verwerklijkte met positieve christenen met allerlei „kerken” en dat de Hervormden en de Herv. Kerk tegenover Lindebooms inrichtingen specifiek kerkelijke inrichtingen oprichtten, die uiteraard een werkelijk confessionele basis misten).

„Had deze man zijn invloed en zijn naam en zijn afkomst en zijn positie in de waagschaal geworpen om in een actuele kerkstrijd te spelen met het helse vuur van sectarisme, — de kerk ware in ons land verscheurd, verstrooid. Maar deze man heeft God gevreesd en breed gezien...”

„In zijn leven is de kracht, de ontwikkelingsmogelijkheid, de breedheid ook, van het gereformeerde leven naar voren gekomen als zelden”.

„God zij geloofd: niet de secte, maar de kerk heeft Lindeboom begraven. Vrije genade. Hij is lang mis verstaan, maar aan zijn graf ontblooten velen het hoofd, die vroeger het om hem schudden”.

Het is broodnodig ook het waarlijk breed katholieke, zowel in het werk van Kuyper als van Lindeboom voor ogen te houden.

Want onder de vele gevaren die de kerk bedreigen is ook dat van theoretisch en/of praktisch sectarisme.

En dat is een kwaad dat het slachtoffer ervan, zolang hij slachtoffer daarvan is, zelf nooit ziet of erkent.

Maar het kennen van het goede in het leven van Kuyper en Lindeboom kan meehelpen er de ogen voor te openen en open te houden.

## VAN HIER EN GINDS

### Communisten in Oost-Duitsland en de kerk

In de pers cirkuleerde het volgende bericht: De communistische Oostduitse regering is er op uit om het enige Westduitse/Oostduitse instituut, de Evangelische Kerk in Duitsland, te splijten. Zij heeft dezer dagen laten weten, dat zij niet meer bereid is met vertegenwoordigers van deze kerk te spreken, die afkomstig zijn uit West-Duitsland. Het betreft hier de bekende Evangelische leiders, Dibelius, Lilje en Grüber. Juist de laatste tijd is het gesprek tussen deze leiders en de Oostduitse regering zeer actueel geworden, daar vraagstukken als opvoeding der kinderen, de communistische jeugdwijding, de kerkelijke verzorging van militairen en dergelijke ter sprake zullen moeten komen. De grote synode van de Evangelische Kerk besloot daartoe in april j.l. Daarbij speelt de Evangelische Kerk als de samenbundeling van alle protestantse kerken in Oost- en West-Duitsland een zeer vooraanstaande rol. De Evangelische bisschop Lilje had aangedrongen op een open gesprek met de Oostduitse regeringsleiders over deze problemen. Voor Dibelius is nu reeds een verbod om naar Oost-Duitsland te reizen uitgevaardigd. Ook de r.k. bisschop van Berlijn, Döpfer, mag trouwens reeds enige tijd niet in Oost-Duitsland komen. Dit alles duidt erop, dat van Oostduitse zijde getracht wordt de eenheid van de Evangelische Kerk te breken. Het gaat er daarbij om de kerk in Oost-Duitsland zo scherp als mogelijk is te scheiden van die in het westen, waarmee tot dusver een zeer innig contact heeft bestaan.

Op de generale synode van de verenigde Evangelisch-Lutherse Kerk te West-Berlijn heeft bisschop Lilje er zondag de nadruk op gelegd, dat de Evangelische Kerk in Duitsland evenmin gespleten kan worden als het Duitse volk zelf. Inmiddels is te Berlijn bekend geworden, dat de Oostduitse minister-president, de communist Grotewohl, dezer dagen een gesprek gehad heeft met enige Oostduitse vertegenwoordigers van de Oostduitse Kerk. Daaruit zou zijn gebleken, dat er een zekere overeenkomst tussen de communistische staat en de kerk mogelijk zou zijn op het punt van de opvoeding van de jeugd en de zorg in het algemeen voor de Oostduitse christenen.

### Kerkgang in West-Duitsland

Van de Westduitse bevolking gaat meer dan een vierde regelmatig naar de kerk. Een vijfde gaat nooit naar de kerk. De meerderheid, goed 50 procent, doet dat zelden of heel onregelmatig. De beste kerkgangers in West-Duitsland zijn de rooms-katholieken: van hen gaat 52 pct. regelmatig ter kerk. De protestanten zijn dus wat de kerkgang betreft verre de minderen van de rooms-katholieken.

### De vrouw in het ambt

De generale synode der Ned. Herv. Kerk heeft maandagavond tijdens haar zitting te Driebergen met 27 stemmen voor en 24 stemmen tegen het voorstel aanvaard, het ambt van ouderling en diaken voor de vrouw open te stellen. Eveneens werd het voorstel aanvaard, de vrouw in bepaalde gevallen en voor bepaalde werkzaamheden tot het predikambt toe te laten. Dit geschiedde ook met 27 stemmen voor, en 24 tegen.

### De ballonnenactie

Evenals voorgaande jaren zal ook dit jaar een grote hoeveelheid z.g. bijbelballonnen opgelaten worden, met het doel op deze wijze bijbelgedeelten en godsdienstige traktaten in de landen achter het IJzeren Gordijn te brengen.

In 1953 werden voor het eerst 50.000 bijbelgedeelten en traktaten in de volgende talen verzonden: Tsjechisch, Slowaaks, Pools, Duits en Russisch.

In 1954 waren het er 100.000 en in de jaren 1955 tot en met 1957 waren het er 250.000 per

jaar en in meer talen dan in het eerste jaar. Dit jaar echter hoopt men 500.000 ballonnen op te laten. De reikwijdte van de ballonnen, die maximaal 4000 mijl bedraagt, varieert al naar de hoeveelheid gas waarmee een ballon gevuld wordt. Op deze wijze tracht men te voorkomen, dat bij voorbeeld ballonnen met een Poolse of Duitse tekst in Rusland terechtkomen en omgekeerd. De bijbelgedeelten en traktaten worden in waterdichte verpakking aan de ballonnen bevestigd.

Niet alleen echter zullen dit jaar 500.000 ballonnen worden opgelaten in Europa voor de landen achter het IJzeren Gordijn, maar eveneens hoopt men 500.000 op te laten „ergens” in het Verre Oosten bestemd voor China, zodat het totaal dit jaar een miljoen bedraagt.

### De Nederlandse Gideons

Er is een vereniging — de Nederlandse Gideonsvereniging — die tot doel heeft bijbels in hotelkamers te deponeren. Deze vereniging heeft gedurende de tien jaar van haar bestaan in totaal 27.022 bijbels geplaatst. De provincies Zuid-Holland en Gelderland spannen daarbij de kroon met resp. 6.815 en 6.035 exemplaren.

Het ledenaantal beliep op 1 januari van dit jaar 758 en dat van de contribuanten 1.570. Een voortdurende controle op de geplaatste bijbels is nodig, want hoewel vele hotelhouders zeer welwillend tegenover de Gideons staan, zijn er ook hotels waar men bevreemd is andersdenkenden af te stoten, of waar de gasten de bijbels eerst op de gang leggen alvorens te gaan slapen.

In verband met het steeds toenemende vreemdelingenverkeer werd in principe besloten tot het verstrekken van drietalige bijbels in het Frans, Duits en Engels. Met het Nederlands Bijbel Genootschap, dat de voornaamste leverancier is, zijn onderhandelingen hierover gaande.

### Nood van de hervormde diakonie in Amsterdam

In de pers circuleerde het volgende „nieuws”:

De diakonen van de Hervormde Gemeente van Amsterdam hebben zich met een „ernstig woord” tot alle gemeentelieden gericht.

Er heerst, zeggen zij, onder die gemeentelieden een misverstand. „Steeds meer blijkt, dat zeer velen de mening zijn toegedaan, dat door de voortschrijdende verbetering der sociale wetgeving de taak der diakonie tot het verleden behoort”. Begrijpelijk, maar onjuist!

Zeker, de diakonie heeft zich de laatste jaren geleidelijk kunnen terugtrekken van het terrein der vaste, regelmatige ondersteuning, maar na de bevrijding zag zij zich voor allerlei andere taken gesteld.

„Veel lichamelijk hulpbehoevende bejaarden verkeren in omstandigheden, die ronduit gesproken menonwaardig moeten worden genoemd. . . . Vele gezinnen zijn in grote nood door langdurige ziekte der huisvrouw, terwijl vele moeders van grotere gezinnen met een schrale beurs zich boven hun lichamelijke kracht afsloven om hun gezin op peil te houden. Menig kind, dat door echtscheiding der ouders of door vergaande verwaarlozing geestelijk en lichamelijk tussen de wal en het schip dreigt te vallen, strekt de handen naar ons uit. . . .”

Ieder jaar, aldus de diakonen, sluiten wij met een groter tekort (voor 1958 begroot op meer dan f 170.000.—) waardoor het thans nog aanwezige bezit der diakonie zienderogen slinkt. „Gaan wij op deze weg voort, dan zullen gelden, die door meerdere voorgelachten voor de diakonie zijn bijeengebracht en die wij voor de exploitatie onzer diaconale tehuizen bitter nodig hebben, binnen zeer afzienbare tijd zijn opgeteerd”.

Alle kerkcollecten in 1957 brachten te Amsterdam in 1957 slechts f 74.132.85 voor de diakonie op. Dit bedrag, zo besluiten de diakonen, zal tenminste verdubbeld, zo niet verdrievoudigd moeten worden. „Wij zullen weer moeten leren wat offeren is”.

Voor een kerk als de Ned. Herv. van Amsterdam is dat bedrag van ruim f 74.000.— wel beschamend laag.

En de Herv. Kerk van Amsterdam is niet alleen wat haar diakonie, maar ook wat de eredienst betreft aan het „potverteren”.

Waar moet dit alles op uitlopen?

**Rooms bijgeloof**

In Aken zal van 10—24 juli aan de roomse christenen iets zeer bijzonders worden getoond. Het zal geschieden ter gelegenheid van de om de zeven jaar gehouden worden „Heiligtumsfahrt”. Wat deze dan zullen aanschouwen is 1e. het kleed van de Moeder Gods; 2e. de doeken waarin Maria het kindeke Jezus wikkeld; 3e. de doek waarin het hoofd van Johannes de Doper na diens onthoofding werd opgevangen; 4e. de lenden-doek, door de gekruisigde Christus gedragen.

Zou iemand werkelijk geloven dat deze doeken „echt” zijn?

**De kerk in Duitsland**

Op een bijeenkomst te Hildesheim heeft de Lutherse bisschop van Hannover, dr Hans Lilje, op de ernstige toestand op godsdienstig gebied in Oost-Duitsland gewezen. Hij zeide, dat er duidelijk aanwijzingen waren, dat premier Grotewohl van Oost-Duitsland alles in het werk stelde om in de Evangelische kerk een splitsing te veroorzaken. Grotewohl wil een afzonderlijke, onder regeringstoezicht staande, Oostduitse Evangelische kerk, die dus niet langer, zoals tot nu toe, met de Evangelische kerk in West-Duitsland een eenheid vormt.

**AAN ALLE AANKOMENDE STUDENTEN :**

In alle Universiteitssteden benevens Rotterdam bestaat een Vereniging van Gereformeerde Studenten. Het behoeft wel geen betoog dat het lidmaatschap van een studentenvereniging een onmisbare schakel is op de weg naar een waarlijk academische vorming.

Het is evenwel een jaarlijks weerkerende ervaring dat aankomende Gereformeerde Studenten geen lid worden van een V.G.S. of omdat zij van het bestaan niet op de hoogte zijn of omdat zij een vertekend beeld bezitten van doel en zin.

De doelstelling van de V.G.S. is namelijk het verstevigen van de banden tussen de Gereformeerde Studenten onderling ter bezinning op de problemen die ons als Gereformeerde Studenten aangaan. Het spreekt van zelf dat de gezelligheid hierbij een verantwoorde plaats krijgt.

Inlichtingen zijn te verkrijgen

Te Groningen bij : Mej. F. J. Boersema, P. Campersingel 183a, Groningen ;

Te Leiden bij : Mej. C. Jasperse, Witte Singel 72, Leiden ;

Te Rotterdam bij : J. Snijder, Wm. Buyte-wechstraat 138c, Rotterdam-W., tel. K1800-56141 ;

Te Amsterdam bij : J. Ylst, Zaanstraat 108 III, Amsterdam-W. ;

Te Utrecht bij : C. van de Vate, Sweelinckstraat 11, Utrecht, tel. K30 - 20846.

**KERKNIEUWS**

**Adressen : Roermond :** J. v. Westenbrugge, Willem Bayerstraat 17, Roermond ;

**Houwerzijl :** G. Hoeksema, Zwarte weg, Houwerzijl, post Ulrum ;

**Ds J. Faber :** A. v. d. Doelslaan 16, Rotterdam-N. 2, telef. 01800 - 41358 ;

**Stud. J. H. Veeffind,** Valeriusstraat 239, Amsterdam-Zuid, telef. 020 - 725755 (gedurende juli, aug., sept.) ;

**Middelburg (diaconie):** Westerscheldestr. 31, Middelburg ;

**Oegstgeest :** scriba Jac. Vreeken, de Kempenaerstraat 46, Oegstgeest.

**Beroepen :** te Deventer : G. Zomer van Spakenburg ;

Te Schouwerzijl : kand. H. J. Stolk van Amstelveen.

**Intree te Rotterdam-Schiebroek :** Ds J. Faber van Deventer, intreetekst was Dan. 12 : 9, 10, 13 ; Openb. 22 : 10—12 ;

Te Schildwolde : Ds W. v. d. Lingen, intreetekst Jes. 62 : 1.

**Peremptoir-examen :** Kand. H. H. v. d. Linden legde met goed gevolg peremptoir examen af voor de classis Middelburg.

**Propaedeutisch-examen:** Geslaagd voor het propaedeutisch-examen de Heren J. P. de Vries, Past. Geref. Kerk, Bergentheim en J. Verhoeff, Weth. Schippersstraat 37, Berkel en Rodenrijs.

**Ds J. Klamer :** Ds J. Klamer hoopt op 15 juli a.s. te vertrekken naar het zendings-terrein op Nieuw-Guinea. Zijn voorlopige bestemming is Tanah-Merah.

**Theologische Hogeschool :** Geslaagd voor het kandidaatsexamen : A. Koers, Leegeweg 91, Hoogkerk ; R. Hoogsteen, No 35, Drogeham.

**KORT VERSLAG**

van de vergaderingen van de Curatoren der Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland, te Kampen in het gebouw dier Hogeschool, gehouden op 28 mei en 24 juni 1958.

1. Alle deputaten-curatoren en Hoogleraren aanwezig zijnde, opende Ds D. van Dijk de vergadering met Schriftlezing en gebed. Hij sprak een enkel woord tot Prof. L. Doekes in verband met de ziekte van zijn vrouw en tot Prof. C. Veenhof die zijn 25 jarig huwelijks- en ambtsjubileum mocht vieren.
2. De notulen van de vergadering van 25 April 1958 werden vastgesteld.
3. Ingekomen is :
  - a. Een mededeling van de senaat van „F.Q.I.” omtrent zijn nieuwe samenstelling.
  - b. Van de organisator van de leeskamer een verzoek om subsidie voor de lectuur voorziening der leeskamer. Gevraagd werd een bijdrage van f 150.— voor één jaar. Werd toegestaan.
4. De ter vorige vergadering benoemde commissie (zie Kort Verslag sub 5) legde ter tafel een concept-instructie voor een Bibliothecaris, die tevens het werk van de huidige Conservator zal hebben te doen. Dit concept werd aangenomen. De tegenwoordige Conservator werd benoemd tot Bibliothecaris.
5. De arbeid voor het opstellen ener nominatie voor de vervulling der bestaande vacature in het College van Hoogleraren werd hervat en voortgezet, maar nog niet voltooid.
6. Het Verslag over het wedervaren van de Theologische Hogeschool van september 1955—juni 1958 voor de e.k. generale synode, waarvoor de secretaris een concept aan de deputaten-curatoren had toegezonden, werd vastgesteld.
7. Prof. H. J. Schilder las het Verslag der Hoogleraren over de cursus 1957/1958.
8. Prof. C. Veenhof las het Verslag omtrent de bibliotheek.
9. Prof. H. J. Schilder las het Verslag van de commissie voor de Theologische Hogeschool-dag 1957, waarna deze Commissie werd herbenoemd voor het organiseren van een Schooldag in dit jaar.
10. Het tot heden door een van de leden van de Senaat persoonlijk beheerde „Suppletiefonds” zal omgezet worden in een „Stichting”, waarvan de Hoogleraren bestuurders zullen zijn.
11. De Senaat verzoekt uitstel voor het vaststellen der Series Lectionum. Werd toegestaan.
12. Prof. Dr H. J. Jager werd aangewezen tot Rector voor de cursus 1958/1959.
13. Van uitgebrachte college-bezoeken werd verslag geboden door Ds F. de Vries, Ds J. van Bruggen, Ds W. Vreugdenhil en Ds D. van Dijk.
14. Bij de rondvraag verzocht Prof. C. Veenhof voor de kerkeraad van Kampen of deze Kerk gedurende de verbouwing van het orgel in de Nieuwe Kerk gebruik mag maken van het orgel der Hogeschool. Dit werd toegestaan.
15. Na dankzegging bij monde van Ds D. Vreugdenhil sloot de president de vergadering.
16. Op 24 juni 1958 opende de president te 10.30 uur. Alle deputaten-curatoren en Hoogleraren zijn aanwezig. Evenals op de vorige vergadering zijn de Curatoren Ds E. Th. v. d. Born en Ds C. Vonk vervangen door hun secundi, Ds J. Rijneveldt en Ds F. de Vries. De President wenst Prof. H. J. Schilder geluk met de geboorte van twee zonen.
17. De notulen van de vergadering van 28 mei worden ongewijzigd vastgesteld.
18. Ingekomen stukken :
  - a. Bericht van geboorte van twee zonen van Prof. H. J. Schilder. Was reeds beantwoord.

**Van 28 juni tot 12 juli is adres-van-redactie:**  
Dr. J. Bosch, Engelenbergstraat 4, Kampen.

- b. Bericht van aanvaarding der benoeming tot Bibliothecaris van br A. J. Roukema.
19. De vergadering zet zich opnieuw aan de arbeid voor het opstellen van een advies voor de e.k. generale synode voor de voorziening in de bestaande vacature onder de Hoogleraren, en komt hiermee thans gereed.
20. De Di D. van Dijk en W. Vreugdenhil rapporteren over een bijgewoond doctoraal-examen.
21. Na dankzegging bij monde van Ds W. Vreugdenhil sloot de President de vergadering.

Voor de deputaten-curatoren,  
J. VAN BRUGGEN,  
Assessor.

**JACOBUS VAN WERINGH**

en

**BOUWINA SJOUKJE BOERSEMA**

geven U, mede namens wederzijdse Ouders, kennis van hun voornemen in het huwelijk te treden, zo de Heere wil op dinsdag 8 juli 1958.

Voltrekking voor de Overheid om 14.40 uur ten stadhuisse te Groningen.

Kerkelijke bevestiging om 15.30 uur in de Mirtekerk, Zinnaeusplein, door Ds G. Boersema, Geref. predikant te Alblasterdam.

,s Gravenhage, Timorstraat 119  
Groningen, Petrus Campersingel 183a.

Receptie van 17.00—18.30 uur in „Het Tehuis”, Lutkenieuwstraat, Groningen.

Toekomstig adres :  
Steenstilstraat 27a, Groningen

**Drukkerij Steenbergen**  
ZEIST - TELEFOON 2452  
★  
Periodieken  
Boekwerken  
Handelsdrukwerk

**BETALING ABONNEMENTSGELDEN**

Met 1 april begon de nieuwe jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonné's hun abonnementsgeld f 5.— per halfjaar of f 10.— per jaar te willen overmaken op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

De incassokosten zijn tegenwoordig zo hoog, dat we vertrouwen dat onze abonné's aan ons verzoek zullen voldoen.

DE ADMINISTRATIE.

**ADVERTENTIE-TARIEF :**

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

★

**FAMILIEBERICHTEN :**

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs : f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr.  
Losse nummers 25 cent. Buitenland : f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.